

سخنانی از مانی

در شماره ۶-۸ سال چهاردهم «آینده» مورخ شهریور-آبان ۱۳۶۷، در بخش مربوط به تحقیقات ایرانی، گزارشی از دکتر ایرج وامقی آمده است با نام «سخنانی از مانی». نگارنده پس از مشاهده گزارش مذکور بسیار مسرور گردید. چه پژوهش و گزارشی را - که خود مدت‌ها بدان سرگرم بوده است - انجام یافته و به زیور چاپ آراسته یافت. به همین سبب فرصتی دست داد تا گزارش آقای دکتر وامقی را باگردانده خود و همزمان با متون اصلی فارسی میانه و پهلوی اشکانی ویراسته مری بویس (Mary Boyce)، واژه به واژه مقایسه کرده و به بررسی تطبیقی بپردازد. ضمن این مقایسه، چندین نکته را درخور یادآوری یافت که برخی ناشی از تفاوت برداشت واژگانی است و اندکی نیز در نتیجه سهواست که از پژوهنده گرامی‌ای چون دکتر وامقی انتظار نمی‌رفت. ضمن آرزوی کامیابی برای او، نکات اصلاحی و پیشنهادی اینجانب به شرح زیر است:

(متن b)

- ۱- در بند ۱، سطر ۱ «او» باید داخل / / بیاید و درباره‌اش بایست توضیح داده شود که اشاره به همزاد مانی «نرجمیک» است.
- ۲- «آز» در بند ۱، سطر ۲، نام دیو است. بهتر است درباره‌اش توضیح داده شود تا با مفهوم امروزی آن «حرص» اشتباه نشود. نیز آورده شود که «کوشم» به معنی «مبارزه و ستیز کنم» است.
- ۳- بند ۲، سطر، «انجمن روانان» برابر نهاد *ruwancinih* است که به معنی «چیدن و گردآوردن روان» است. بنابر اسطوره مانوی، نیکی، روح و روشنی در ماده اسیر شده‌اند و رها کردن آن از چنگال ماده را «روان چینی گویند».
- ۴- بند ۳، سطر ۱، پس از «نریمیک» در دستنوشته فاصله است.

(متن d)

- ۵- زیر عنوان باید نوشته شود / پهلوی اشکانی /
- ۶- بند ۱ سطر ۱، «به» پیش از «نزد» اضافی است و در دستنوشته نیامده است.
- ۷- بند ۲، سطر ۱، «همه اندامها». به نظر من احتیاجی به جمع بستن tanbar نیست. چون اشاره به يك كنیزك است. چگونه می توان «اندامها» را برای يك نفر به کار برد. لازم به یادآوری است که tanbar به معنی تن و بدن است اما handam به معنی «عضو» است. در متن tanbar آمده است.

(متن (۲) e)

- ۸- در عنوان، «متن ث» آمده است که احتمالاً اشتباه چاپی است و باید به ای تغییر کند. نیز زیر عنوان آورده شود [پهلوی اشکانی].
- ۹- ترجمه دقیق عنوان این است: از ماجرای به کیش خود در آوردن مانی تورانشاه را.
- ۱۰- بند ۱، سطر ۲، «برد» در اینجا به معنی «در بر دارد، در خود جای می دهد» است.
- ۱۱- بند ۳، سطر ۱، «شهرها» باید به «کشورها» تغییر کند یا توضیح داده شود که در فارسی میانه «شهرها» به مفهوم «کشور» و «کشور» به مفهوم «اقلیم» بوده است.
- ۱۲- بند ۳، سطر ۱، «کردارها» در متن Kirdagan برخلاف ظاهر کلمه، مفرد است. رك:
- M. Boyce, A Word List.... Aca Iranica ga, (Leiden 1977) P. 54
- ۱۳- بند ۶، سطر ۲: پس از «ایستاد» عبارات زیر حذف شده است: «التماس کند و به کرفه گر گوید و نماید که اینجا به سوی من میاید. آنگاه کرفه گر / به / آنجا آمد (رفت). ایستاد و...»
- ۱۴- بند ۶، سطر ۴: «بقدر شایسته» برابر نهاده lawend pun است که به معنی بس نیکوئی (احسان) است. رك Boyce, op. cit. P. 75. این واژه در سفیدی نیز به کار رفته است به صورت: pwnyan (احسان) و در سنسکریت pwnya است. رك: E. Benveniste, Vessantara Jataka P. 118
- ۱۵- بند ۷، سطر ۱: «نه شایسته» اشتباه است به دلیلی که در یادداشت فوق ذکرش رفت و به جای آن باید «بی برکتی» آورده شود.
- ۱۶- بند ۷، سطر ۲: توضیح داده شود که «آفرین» در فارسی میانه به معنی «ستایش» است.

(متن n)

۱۷- سطر (۱) نوح زادك تركمان: در متن trkw'm'n به معنی «ترجمان» و «مفسر» است. رك: Boyce, op. cit., P. 87

۱۸- «كوشتیه» بهتر است به «كشمتی» تغییر کند. چنانکه خانم بویس آن را به گونه Kustai آوانویسی کرده است. رك: همان ماخذ، ص ۵۴.
۱۹- بند ۱، سطر ۴: «به يك سوی پاسبان» به «به گوشه دیده بانی» تغییر کند.

(متن o)

۲۰- بند ۳، سطر آخر: پیش از - نه آورده شود / نزد او ماند- /

(متن p)

۲۱- بند ۱، سطر ۵: «آذرخش» به جای «پرتو» بهتر است.
۲۲- بند ۱، سطر ۶: واژه «افتخار» گجای دستنوشته است؟ اگر برابر نهادۀ sybh است، باید آن را «راه» معنی کرد چنانکه خانم بویس برابر آن path آورده است. پس بهتر است عبارت به «بام ستون / تا / راه روشن و گردونه ماه...» تغییر کند. ضمناً در پانویس آورده شود که «بام ستون» از یزدان آفرینش سوم اسطوره مانوی است که ارواح پاك از طریق او به ماه می‌روند. رك:

M. Boyce, A Reader in Mnaichacan Middle Persian and Parthian, Acta Iranica 9 (Leiden 1975) P. 10

۲۳- بند ۱، سطر ۶: «بیاسائید» به جای /جاودان/ ماند.
۲۴- بند ۴، سطر ۳: «بس فرمان گرفته» درست است.
۲۵- بند ۵، سطر ۲: در متن برابر «چوبدستی» تنها «دست» آمده است. بنابه نظر هنینگ و بویس، منظور «دست» بریده مانی است که به «سی سین» داده می‌شود. رك: Boyce, op. cit., P. 48, n.s.

(متن v)

۲۶- بند ۳، سطر ۱: «و به راستی بروند» به مفهوم «به راستی رفتار بکنند» است.

(متن u)

۲۷- زیر عنوان آورده شود: «اندروز نیوشایان»

۲۸- بند ۲، سطر ۳ و ۴: پس از «چیزهای پنهانی»، «بزرگیها» حذف گردیده است. غرض از «بزرگیها»، علوم مانوی است. در نوشته‌های مانوی، برخی واژه‌ها بر مفهومی دلالت می‌کنند که با مفاهیم مربوط به زبان فارسی، از لحاظ ساخت بیگانه است. چراکه نوشته‌های مانوی در اصل سریانی بوده و ترجمه‌های متعددی از آنها به عمل آمده است.

۲۹- بند ۲، سطر ۴: «رد کردن فرمان» باید به صورت «تحریف کردن» تصحیح شود.

۳۰- در یادداشت ۳۰: rawenagan به صورت ruwanagan اصلاح گردد.

۳۱- بند ۵، سطر ۱: «به حقیقت» برابر نهاده zryzdyh است که به معنی «مشتاقانه» است. ر ک: واژه‌نامه بویس، ص ۱۰۵.

(متن w)

۳۲- بند ۱، سطر ۴: «با پختن / گوشت / گناهکار شده». اولاً «با» باید به صورت «در» یا «به» در آید، چون برابر pad است. دیگر اینکه چگونه می‌توان astar را «گناهکار» معنی کرد. به معنی «گناه» و astargar به معنی «گناهکار» است. پس عبارت درست این است: «دهم / این / که در پختن گناه باشد».

۳۳- بند ۲، سطر ۱: «کشتار» به جای «کشنده» بهتر است.

۳۴- بند ۳، سطر ۳، بعد از «ششم» واژه «این» باید داخل / / بیاید و پس از «که» هم عبارت حذف شده است و باید چند نقطه آورده شود.

۳۵- یادداشت ۳۷ واژه parmamism باید به صورت fragamism تصحیح شود.

(متن a)

۳۶- بند ۱، سطر ۱، «بیش / تو/»، در متن fray خود صفت تفصیلی است، اما با tar ساخته نشده است. بنابراین آوردن / تو/ زاید به نظر می‌رسد. از این گذشته با توجه به مفهوم جمله، بهتر است fray را «برتر» ترجمه کنیم. چون مانی ادعا می‌کند که دینش نسبت به دین‌های پیشین برتر است، نه بیش‌تر. چنانکه خانم بویس هم در عنوان قطعه (آ)، واژه supermacy

۳۷- در بند ۴، wahy خود تفضیلی است و آوردن /تر/ اضافی است. طبیعی است که در فارسی میانه، صفت تفضیلی هم با «تر» و هم بدون «تر» به کار می‌رفته است.

۳۸- بند ۱، سطر ۳: بعد از «این‌گونه» در متن، ku آمده است که در ترجمه حذف گردید. بهتر بود به صورت «اینگونه /است/ که» یا «چنان /است/ که» ترجمه می‌گردید تا مجبور به حذف «که» نشویم.

۳۹- بند ۱، سطر ۳: «زبان‌ها» در متن به صورت مفرد است. پس باید «ها» داخل / / بیاید.

۴۰- بند ۲، سطر ۲: «اندرز و کرده‌ها» بهتر است در پانویس توضیح داده شود که «اندرز» در اینجا به مفهوم «بند» نیست، بلکه در فارسی میانه، به معنی «حکم و دستور دینی» است. اندرزنامه‌های پهلوی، در اصل احکام دینی است. همچنین «کردگان» مفرد است. «اندرز و کردگان» روی هم به معنی «علم و عمل» است.

۴۱- بند ۵: بعد از «کتاب‌ها»، «و» زائد است، یا اینکه داخل / / بیاید، چون در متن نیامده است.

خط ظهیرالدوله است نه خط پندر نیما

در صفحه ۲۶۵ کتاب «یادمان» نیما پوشیج ورقه‌ای که اصل تعرفه عضویت میرزا ابراهیم‌خان اعظام‌السلطنه (پندر نیما) در انجمن اخوت ظهیرالدوله است به چاپ رسیده و در زیر آن نوشته شده است که آن ورقه به خط اعظام‌السلطنه است. در حالی که چنین نیست. تعرفه‌های اعظای انجمن را ظهیرالدوله به خط خود می‌نوشت و برای صحت مطلب می‌توان میان آن خط و خطوط متعددی که از ظهیرالدوله در کتاب خاطرات و اسناد او چاپ شده است تطبیق انجام داد.

دوره کامل سال ۱۳۶۸ مجله آینده در مرکز بخش و
انتشارات خوارزمی آماده فروش است

تلفن ۶۴۰۰۷۰۶